

พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ลพบุรี และอยุธยา

ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

เนื่องจากในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ส่วนใหญ่จะมีพระพุทธรูปสมัยทวารวดี ลพบุรี และอยุธยาเป็นส่วนมาก จึงได้นำเรื่องพระพุทธรูปทั้ง ๓ สมัยนี้มากล่าวไว้ เพื่อที่ท่านผู้ชมได้เข้าไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ฯ ในบริเวณพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จะได้เข้าใจดียิ่งขึ้น

การที่จังหวัดลพบุรีมีพระพุทธรูปทั้ง ๓ สมัยนี้ ก็ไม่มีปัญหาอะไรเลย เพราะว่าเมืองลพบุรีในอดีตนั้นเคยเป็นอาณาจักรของทวารวดี ลพบุรี และอยุธยามาก่อน ก็เป็นธรรมดาที่จะขุดค้นได้พระพุทธรูปดังกล่าวมาก แต่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ก็ยังมีพระพุทธรูปสมัยอื่น ๆ ที่น่าดูน่าสนใจอีกหลายสมัยด้วยกัน มิใช่จะมีแต่พระพุทธรูปสมัยทวารวดี ลพบุรี และอยุธยา เท่านั้น

สำหรับการเริ่มตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ หรือประจำจังหวัดลพบุรีขึ้น ก็เนื่องมาจาก

การที่ราชบัณฑิตยสภาได้ทำการขุดแต่งโบราณวัตถุสถานใน
จังหวัดลพบุรีนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ปรากฏได้โบราณ
วัตถุอันมีค่ามากมาย ซึ่งแน่ละที่จะต้องเป็นพระพุทธรูป
สมัยทวารวดี, ลพบุรี และอยุธยาเป็นส่วนใหญ่ โบราณ
วัตถุที่พบในคราวนี้ ได้จัดแบ่งที่เก็บเป็น ๓ แห่งด้วยกันคือ

๑. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ ได้แก่
โบราณวัตถุที่ฝีมือดีและหายาก

๒. พระที่นั่งจันทรพิศาล และตามระเบียบกำแพง
ในพระราชวัง ได้แก่โบราณวัตถุที่ฝีมือยังมีอยู่แต่มีปริมาณ
มาก

๓. วิหารหลวงวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ได้แก่โบ-
ราณวัตถุที่บุบสลาย หรือพระพุทธรูปที่ไม่ครบองค์ ปัจจุบัน
จะเห็นได้ว่ามีมากที่สุดทีเดียว

ต่อมาเมื่อทางกรมศิลปากรได้มีนโยบายขยายกิจการ
ของพิพิธภัณฑ์ให้กว้างขวางขึ้น จึงได้เคลื่อนย้ายโบราณ
วัตถุที่มีค่าและเป็นชิ้นไม่ใหญ่จนเกินไป ขึ้นจัดตั้งแสดงบน
พระที่นั่งพิมานมงกุฎ ส่วนใหญ่ในพระที่นั่งจันทรพิศาลนั้น
ตั้งแสดงโบราณวัตถุที่ส่วนมากเป็นศิลาขนาดใหญ่ และเป็น
ชิ้นงาม ๆ

ดังนั้นท่านที่ไปชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่หมู่
พระที่นั่งพิมานมงกุฎ และพระที่นั่งจันทรพิศาลก็จะได้เห็น
โบราณวัตถุตั้งกล่าวมากมายทีเดียว ซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้มาจาก
จังหวัดลพบุรีทั้งสิ้น และเป็นพระพุทธรูปสมัยทวารวดีลพ-
บุรี และอยุธยา เป็นส่วนมาก จึงขอกล่าวถึงลักษณะของ
พระพุทธรูปทั้ง ๓ สมัย ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะพระพุทธรูปสมัยทวารวดี พระพุทธรูปสมัยนี้มักจะทำด้วยศิลาดินเผา และโลหะ แต่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนมากทำด้วยศิลา มีลักษณะที่สำคัญคือ พระเกตุมาลา (ทรงที่พระเศียรโป่งออกไป) เป็นต่อมสั้น ขมวด พระเศียรโตและบ้านไม่มีไรพระศกพระนลาฏไม่เรียบ หลังพระเนตรอูมจนเกือบได้ระดับกับพระนลาฏ พระโขนงยาวเหยียด พระพักตร์แบนกว้าง พระโอษฐ์แยะ พระหนุบ้าน จีวรบางแนบติดกับพระองค์ ชายสังฆาฏิมีทั้งอย่างสั้นเหนือพระถัน และยาวเลยลงมาจนจดพระนาภี พระหัตถ์และพระบาทใหญ่ บั้วรองฐานกลีบใหญ่กลางกลีบมักเป็นสันมีกลีบเล็กแซม มีทั้งบัวคว่ำบัวหงายและบัวหงายอย่างเดียว พระพุทธรูปยืนโลหะมักมีประภามณฑล และพระพุทธรูปนั่งมักมีเรือน

แก้วควยมี ๒ ยุค คือ ยุคแรกพระพักตร์ยาวและกรมกว่ายุค
หลังเล็กน้อย ยุคหลังพระพักตร์แบนและกว้างกว่ายุคแรก

๒. ลักษณะพระพุทธรูปสมัยลพบุรี ในพิพิธ-

ภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ ส่วนมากทำด้วย
ศิลาที่เรียกว่าศิลาทราย ส่วนที่ทำด้วยโลหะก็มีบ้าง มีลักษ-
ณะที่สำคัญคือ ยังคงทำพระเกตุมาลาเป็นต่อมเหมือนสมัย
ทวารวดีแต่เปลี่ยนรูปร่างไปหลายอย่าง คือ เป็นอย่างกัน
หอยบ้างอย่างฝาชีครอบบ้าง อย่างมงกุฏเทวรูปร่างบ้าง อย่าง
เป็นดอกบัวแลเห็นกลีบรอบๆ บ้าง มีไรพระศกเสมอ และ
ไรพระศกเป็นเส้นใหญ่กว่าสมัยของศรีวิชัย เส้นพระศกทำ
เป็นอย่างเส้นผมคนบ้าง เป็นขมวดละเอียดบ้าง หยาบบ้าง
ศิราภรณ์ทำอย่างทรงเทริดบ้าง กะบังหน้าบ้าง พระพักตร์
กว้าง พระโอษฐ์เฝะ พระหนุ่บ้าน พระยืนทำเป็นอย่าง
ห่มคลุมทงหนพระนั่งทำอย่างห่มคลุมและห่มดอง ชายสัง-
ฆาฎยาวลงไปจนจบพระนาภี ขอบอันตรวาสก (สะบง)
ข้างบนเผยอเป็นสัน โดยมากพระกรรณยาวย่อยจนจบพระ
อังสา ที่เป็นขนาดใหญ่ทำเส้นพระศกเป็นอย่างบัวหลังเขี่ย
ก็มี เป็นอย่างเส้นผมคนและเป็นหนามขนุนก็มี พระทรง-
เครื่องมีฉลอมพระศอก กำไลแขน และประคตเป็นลวดลาย

แบบขอมติดกับสมัยอื่นๆ บั้วรองฐานทำทั้งอย่างบัวหงายบัวคว่ำก็มี บั้วหงายอย่างเดียวก็มี แต่บัวขอมสังเกตได้ง่ายกว่าบัวสมัยอื่นๆ คือ เป็นอย่างชนิดบัวหลังเบ้า หรือปลายกลีบมีขอบทงน

๓. **ลักษณะพระพุทธรูปสมัยอยุธยา** ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ มีทั้งทำด้วยศิลาทรายและโลหะคือ สัมฤทธิ์ พระพุทธรูปสมัยอยุธยาที่มี ๒ แบบด้วยกันคือ

ก. **อยุธยาแรก หรืออุทอง** มักจะทำตามแบบขอมหรือสมัยลพบุรี ลักษณะที่สำคัญ คือ พระรัศมีทั้งอย่างเป็นตอม และยาวเป็นเปลว เส้นพระศกละเอียด มีไรพระศกเป็นกรอบรอบวงพระพักตร์ พระหนุ่บานเป็นรูปคางคน ชายสังฆาฎยาว ชายอันตรวาสกข้างบนเป็นสัน ชัดสมาธิราบทงน ไม่มีขัดสมาธิเพชรเลย ฐานหน้ากระดานเป็นร่องและแอ่นเข้าไปข้างใน ลักษณะเหมือนกันทงนต่างแต่ในชั้นหลังมาทำพระพักตร์ยาวกว่าชั้นก่อนเท่านั้น พระพุทธรูปแบบนี้สร้างราว พ.ศ. ๑๘๙๒—๒๐๓๑

ข. **อยุธยาหลัง** ราว พ.ศ. ๒๐๓๔—๒๓๑๐ มีลักษณะที่สำคัญคือ ทำวงพระพักตร์และพระรัศมีตามแบบ

อย่างสุขุขทัยทงหน่น คือ ทำเป็นเปลว ต่างแต่โดยมากมี
ไรพระศก และสังฆาฏิใหญ่ กับถ้ำทรงเครื่อง พระรัศมี
ทำอย่างกันหอยหลายๆ ชั้นบ้าง เป็นอย่างมงกุฎเทวรูป
แบบสมัยลพบุรีบ้างเท่านั้น *